

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

KONSERWACJA
I REWITALIZACJA
DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO

Załącznik nr 1

Opis projektu „Opowieść o Żydach polskich. Lekcja on-line w każdej szkole”.

Muzeum Historii Żydów Polskich, otwarte w 70. rocznicę powstania w warszawskim getcie, stoi w sercu dawnej Dzielnicy Północnej Warszawy, naprzeciw Pomnika Bohaterów Getta. Tworzą wspólne miejsce pamięci – Pomnik upamiętnia tych, którzy zginęli, muzeum opowiada o tych, którzy żyli.

Centralnym elementem muzeum jest wystawa główna, która zostanie otwarta dla zwiedzających w październiku 2014 roku. Będzie ona jedyną na świecie ekspozycją poświęconą 1000-letniej historii Żydów polskich. W ośmiu galeriach: od legendy o przybyciu Żydów na polskie ziemie, nazwane przez nich Polin, po czasy współczesne, ukazuje w całej złożoności fascynujące, ale też wyjątkowo tragiczne dzieje społeczności żydowskiej. Tym samym jest to również muzeum historii Polski.

Wystawa będzie doskonałym narzędziem edukacji dla polskich szkół. Do nich właśnie muzeum kieruje specjalną lekcję „Opowieść o Żydach polskich”, której przekaz na żywo, tzw. streaming, odbędzie się 23 października 2014 roku. Celem lekcji jest poinformowanie nauczycieli i specjalistów od edukacji o tym, że wystawa główna Muzeum Historii Żydów Polskich jest już otwarta dla publiczności, zachęcenie do przyjazdu i przygotowanie do tej wizyty. Dla uczniów lekcja będzie wirtualnym wprowadzeniem do podróży przez 1000 lat historii. Muzeum przygotuje dwie 40-minutowe lekcje – jedną dla szkół podstawowych, a drugą dla ponadpodstawowych.

Uczniowie zobaczą, jak na przestrzeni dziejów wyglądało życie polskich Żydów i jak kształtowały się ich relacje z innymi obywatelami; wraz z przewodnikami przeniosą się do XV-wiecznego Krakowa, staną pod zdobnym sklepieniem XVII-wiecznej synagogi w Gwoźdźcu i wejdą na zatłoczoną ulicę międzywojennej Warszawy. Uczniowie szkół ponadpodstawowych przejdą też przez galerię opowiadającą o Zagładzie. Zwieńczeniem podróży będzie rozmowa na temat współczesnej społeczności żydowskiej w Polsce.

Żeby móc uczestniczyć w lekcji należy przygotować salę wyposażoną w rzutnik i komputer z dostępem do internetu. Uzupełnieniem lekcji będą zadania dostępne na specjalnej stronie przygotowanej na tę okazję przez muzeum.

Poniżej znajdują państwo wstępne scenariusze lekcji dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

Scenariusz lekcji dla uczniów szkół podstawowych.

Przywitanie wszystkich uczestników w holu głównym muzeum. Opowieść o historii powstania budynku i latach przygotowywania wystawy. Kilka słów o twórcach wystawy głównej.

Pytanie do widzów: Z czym kojarzy wam się ten widok – pięknięcie, pusta przestrzeń w środku budynku? Zapiszcie na kartce swoje skojarzenia, jeszcze do nich wrócimy.

Wprowadzenie do tematu : O Żydach zapewne już sporo wiecie z lekcji religii czy historii. To jeden ze starożytnych ludów (początki ok. 4 tys. lat temu), posiadali własne państwo Izrael. Ok. 2 tys. temu Rzymianie ich podbili, przejęli ich państwo i wygnali z własnej ziemi. Odtąd rozpoczęła się ich wielka wędrówka po całym świecie, gdzie niestety często byli poddawani różnym prześladowaniom i wyganiani z miejsca na miejsca.

Spacer na wystawę, zejście schodami.

Pytanie do widzów: Czy wiecie, co oznacza słowo Polin? Jeśli nie – posłuchajcie tej legendy

Opowieść o legendzie Polin.

O tym, jak to się stało, że Żydzi w Niemczech nagle wpadli na pomysł, że będą szukać schronienia w Polsce, opowiada legenda, że Żydzi zarządzili post i błagali Boga, by ratował ich z rąk oprawców. Wówczas spadła z nieba karteczka, na której było napisane „idźcie do Polski i tam znajdziecie spokój”.

Żydzi ruszyli do Polski. Kiedy już tam dotarli, ptaszyny w lasach świergotwały „Po-lin! Po-lin!” Wędrowcy przetłumaczyli to z hebrajskiego i pojęli, że ptaki chcą im powiedzieć „tu spocnijcie!”... A kiedy spojrzeli na drzewa, zdawało im się, że do każdej gałęzi przychepione są kartki Gemary. Tym samym zrozumieli, że odkryli dla siebie nowe miejsce, gdzie można się osiedlić i rozwijać żydowską duchowość oraz wielowiekową naukę.

1000 lat temu pierwsi Żydzi przybyli do Polski i tu się osiedlili. Tak rozpoczyna się historia, o której opowiada wystawa.

Galeria Pierwsze spotkania

Naród wędrujący/ rozproszony. Pokazanie na mapie kierunku wędrówek, rozproszenia po Polsce. Pierwsze kontakty między przedstawicielami świata żydowskiego a miejscową ludnością słowiańską. Biografia Ibrahima ibn Jakuba, zakres i charakter jego wędrówek, kontekst powstania opisu jego podróży.

Galeria Paradisus Iudaeorum

Makieta Kazimierza – opowieść o tym jak zbudowane było miasto żydowskie, dlaczego musiał być cmentarz, synagoga, mykwa. Opowieść o tym jak funkcjonowała gmina żydowska.

Galeria Miasteczko

W miasteczku spotykamy rodzinę żydowską, która opowiada o domu i jego zwyczajach, o podziale obowiązków, edukacji i zabawie, opisuje przedmioty, których używa się w domu żydowskim, a brakuje ich w domach polskich.

Prowadzący rozmawiają z gośćmi o świętach żydowskich, o kalendarzu. Następnie przechodzą do synagogi, gdzie opowiadają o tym jak zbudowana jest synagoga (Bima– podstawowe elementy synagogi i ich funkcje). Opowiadają o niej jako o miejscu spotkań, modlitw, miejscu publicznym, przestrzeni polityki wewnętrznej gminy. Wyjaśnienie pojęcia rabin, Tora.

Pytanie do widzów: Czy w waszej miejscowości lub okolicy była kiedyś synagoga? Jeśli nie jesteście pewni – po zajęciach zapytajcie o to nauczycieli, rodziców lub dziadków albo sprawdźcie w internecie (np. na stronie waszej gminy albo na portalu www.sztetl.org.pl)

Na koniec przechodzą na targ, gdzie opowiadają o tym, że duża część społeczności żydowskiej zajmowała się handlem i kupiectwem.

Wyjaśnienie na czym polega kuchnia koszerna.

Galeria Ulica - antresola

Czas międzywojnia to okres odrodzenia Polski, co mocno wpłynęło również na społeczność żydowską. Istniały szkoły z wykładowym językiem polskim, hebrajskim i świeckie szkoły, w których nauczano w jidysz oraz szkoły dwujęzyczne. Wchodzimy do sali lekcyjnej, widzimy zeszyty szkolne, ławki.

Pytanie do widza: Dziewczęta też bardzo chciały się uczyć: tu jeden z cytatów. Jak myślicie, dlaczego?

Niezwykle istotną rolę odgrywały żydowskie organizacje młodzieżowe, przy których istniały świetlice i kluby.

Żydzi aktywni byli również w dziedzinie publicystyki, na przykład - edukacji. W tym okresie Janusz Korczak nagrywał audycje radiowe poświęcone wychowaniu i rozwojowi dzieci, tworzył swoje pisma, i pracował nad nowatorskimi wówczas ideami edukacyjnymi: autonomii i podmiotowości najmłodszych. Ja nie mówiłem do dzieci... (albo inny cytat, np. z Małego Przeglądu albo „Król Maciuś Pierwszy”) i adekwatne do cytatu pytanie. Sara Szenirer

Gość: Pracownik Ośrodka Dokumentacji i Badań „Korczakianum”, który opowiada o Januszu Korczaku - kim był, co ważnego zmienił w pedagogice, opowieść o sierocińcu który prowadził.

Zakończenie

Krótką opowieść o wojnie, o tym, że z ponad 3 000 000 Żydów mieszkających w Polsce, pozostało niewiele. Wyjaśnienie, dlaczego –Zagłada, Żydzi, którzy wyjechali z Polski w czasach komunizmu, Żydzi rozproszeni po całym świecie, którzy przyjeżdżają zwiedzać Muzeum, bo ich rodzice, dziadkowie, pradziadkowie żyli kiedyś w Polsce. Nawiązanie do pytania o symbolikę budynku – pęknięcie, wyrwa, puste miejsce po polskich Żydach, ale może także rozstępujące się Morze Czerwone z Biblii Hebrajskiej, które pozwala przejść do Ziemi Obiecanej, do przyszłości. Opowieść o dzisiejszej sytuacji. Jak wyglądają gminy żydowskie, organizacje żydowskie, co robią, w jaki sposób młodzi Polacy pielęgnują pamięć o polskich Żydach.

Gość: uczeń szkoły ponadgimnazjalnej, który opowiada o projekcie realizowanym przez jego szkołę. Projekcie mającym na celu ochronę pamięci o historii i kulturze żydowskiej- odwołanie do informacji na stronie www.sztetl.org.pl.

Dołącza dyrektor muzeum, zapraszając wszystkich do zwiedzania wystawy głównej, opowiadając o ofercie warsztatów edukacyjnych, o Muzeum na Kółkach oraz Wirtualnym Sztetlu. Ostatnie zdanie:

Muzeum to nie tylko wystawa, mury budynku, to także wasza lokalna historia i kultura, którą warto znać.

Scenariusz dla uczniów szkół ponadpodstawowych.

Przywitanie wszystkich uczestników w holu głównym muzeum. Opowieść o historii powstania budynku i latach przygotowywania wystawy. Kilka słów o twórcach wystawy głównej.

Wprowadzenie do tematu.

Prowadzący: Żydzi są jednym z ludów/narodów o starożytnym rodowodzie, obecnie żyją od 1948 r. we własnym, odzyskanym po 2 tys. lat kraju oraz żyją w skupiskach na całym świecie, co jest naturalną konsekwencją tego, że przez 2 tysiące lat życia wyłącznie w diasporze (rozproszeniu) musieli często zmieniać miejsca, cały czas adaptować się do nowych warunków.

Prowadzący zadają pytania - wprowadzające w temat Żydzi jako naród i kultura:

- Jak się nazywa ich kraj, ich kolebka i gdzie się znajduje ?
- Jaki mają język/języki ?
- Jak się nazywa religia Żydów ? Co jest w niej najważniejsze ?
- Jak się nazywa żydowskie miejsce modlitwy ?
- Jakie jest najważniejsze żydowskie święto ? – rozmowa o szabacie

Lub alternatywnie opowieść i przykłady słów z języka jidysz, które na stałe weszły do języka polskiego.

Spacer na wystawę, zejście schodami.

Galeria Pierwsze Spotkania (mapa ukazująca wędrówkę)

Żydzi są narodem wędrującym już od czasów biblijnych. Ich historia, począwszy od Abrahama, jest historią podróży. Na tradycję i trwanie w tej tradycji patrzeć należy właśnie przez pryzmat wędrówki.

- Zburzenie świątyni jerozolimskiej zmusza do zdefiniowania na nowo tożsamości żydowskiej (wątek tożsamości i jej nowych odcieni wywoływanych przez zmieniający się świat będzie obecny we wszystkich kolejnych galeriach), która dotychczas była określana i gwarantowana bliskością świątyni. Tam Żydzi wypełniali swe obowiązki religijne. Utrata państwa i wolności wyznaniowej spowodowała potrzebę poszukiwania nowego miejsca, gdzie Żydzi będą mogli mieszkać, pracować, kultywować swoją religię i tradycję.
- Moneta jako dowód na ich aktywną obecność w Polsce, dowód na ścisłe związki z gospodarką. Porusza wątek jak szybko osiedlili się w Polsce i jak ważne to było z punktu widzenia ekonomicznego dla ziem polskich (Żydzi jako łącznicy ziem polskich z cywilizacją zachodnią i dostarczyciele „nowych technologii” , czyli ich rola cywilizacyjna dla średniowiecznej Polski). Statut Kaliski jako zabezpieczenie praw Żydów w Polsce. Przejście od statutu do gminy żydowskiej. Opowieść o tym, że Żydzi mieli prawo osiedlać się w miastach, zachowywać odrębność religijną. Wyróżnienie najważniejszych miejsc w mieście: synagoga, mykwa, cmentarz – macewy, kahał, cheder. Do końca średniowiecza Żydzi zamieszkiwali niemal wyłącznie miasta, gdzie uzyskali nowe możliwości aktywności gospodarczej, przede wszystkim kredytową i handlową (dostali prawo wykonywania tych konkretnych zawodów). Chronieni przez władców, nie podlegali miejskiej jurysdykcji, byli wykluczeni z uczestnictwa w miejskich organach samorządowych i chrześcijańskich cechów.

Paradisus Iudaeorum

Nastąpił okres względnej stabilizacji dla Żydów, a świetna sytuacja ekonomiczna i rozkwit gospodarczy Polski pozwoliły na rozwój nauki i kultury żydowskiej. Żydzi to „naród księgi” – gdzie bardzo ważne jest studiowanie i nauka. XVI wiek to czas rozpowszechniania druku, co pozwoliło na druk podręczników, czy ksiąg. Postać - Rabin Mojżesz Isserles, zwany Remu, był jednym z najwybitniejszych rabinów swoich czasów. Założył słynną krakowską jesziwę, uczestniczył w zjazdach sejmu żydowskiego i opublikował prace, które do dziś służą jako przewodnik życia religijnego dla wielu Żydów w ich codziennym życiu. / materiał z off'u

Miasteczko

- Powstanie Chmielnickiego. Żydzi, zarządzający często majątkami szlachty i magnaterii, ucieleśniali polskiego ciemniźcyela, a powstanie to wymierzone było w ludzi zamożnych; tak Polaków, jak i Żydów, których lokalna ludność postrzegala jako opresorów. Żydów zginęło bardzo wielu – podawane są różne szacunki – około 30%-40% całej populacji, wielu również trafiło do niewoli lub utraciło majątek. O ile powstanie Chmielnickiego było powstaniem przeciw ekspansji magnackiej i szlacheckiej gospodarki pańszczyźnianej na Kresach, ciemniżcej Ukraińców i nie liczącej się z ich odmiennością religijną i kulturową, o tyle wojna moskiewska 1654 miała silne akcenty religijne: eksterminowano ludność, która odmawiała chrztu, chrzczono przymusowo. To czas upadku gospodarczego, ale również kryzysu moralnego i religijnego wspólnoty; w rezultacie zaś - rozbicia jedności religijnej Żydów.

- Synagoga w Gwoźdźcu jako przyczynek do rozmowy o odbudowie społeczności żydowskiej. Te wydarzenia spowodowały migracje Żydów z miast do małych miejscowości, głównie we wschodniej części polski – powstanie sztetli, gdzie równolegle funkcjonowały synagoga i kościół, jaki i cerkwie prawosławne, grekokatolickie czy meczety. Synagoga jako miejsce spotkań i modlitwy. Jest też miejscem nauki – pobożność żydowska utożsamiana jest ze studiowaniem Tory i jej wykonywaniem. Historia powstania rekonstrukcji synagogi z Gwoźdźca.

Wyzwania nowoczesności

- Rozbiory – Kołacz Królów. Początek rozłamu, problemy na styku tożsamości z zupełnie nowymi realiami politycznymi, prawnymi, kulturowymi i innymi w państwach-zaborcach. Jeśli mówimy o Żydach polskich (to jest tych, którzy zamieszkiwali tereny przedrozbiorowej Rzeczypospolitej), to kwestia tożsamości nabiera swoistego wymiaru. Państwo polskie przestało istnieć: każdy z zaborców inaczej kształtuje system polityczny i gospodarczo-prawnym (dotyczy to służby wojskowej, ubioru, podatków, osadnictwa, małżeństw mieszanych etc.). Warto mocno zaznaczyć, że Żydzi początkowo byli „gośćmi”, mniejszością tak samo w Polsce, jak potem w Niemczech czy Prusach, więc odpowiadali na pytanie, czy czują się związani tak mocno z Polską, że to definiuje ich tożsamość i poczucie przynależności, czy też raczej, jako naród diaspory, są lojalni wobec – zawsze „obcej” – władzy kraju, w którym są w wyniku nowych podziałów politycznych. Różne postawy – jako przykład udział Żydów w powstaniu styczniowym.
- Wesele. Początek reformy – zmiana , nowoczesność, która odzwierciedlała się również w kultywowaniu tradycji. Nowoczesne stroje via tradycyjne,
- Synagoga na Tłomackiem – jako przykład akulturacji, a z drugiej jedność społeczności żydowskiej.

- Emigracja – kierunek emigracji – Stany Zjednoczone, urbanizacja i rewolucja przemysłowa warunkuje migracje do miast, Łódź i Warszawa jako największe ośrodki życia społeczności żydowskiej.
- Wątki, które warto poruszyć (w zamieszczonych materiałach na stronie lub w materiale prezentowanym z offu) :
 - ✓ Początki i rozwój syjonizmu jako odpowiedź na narastanie antysemityzmu europejskiego i jako żydowski przejaw ruchu narodowego.
 - ✓ Żydowskie partie masowe.
 - ✓ Rywalizacja i rozchodzenie się między tradycyjnym judaizmem a nowymi postępowymi jego formami.

Galeria Ulica – międzywojnie

- Tłomackie 13
- Ziemiańska

Polska po odzyskaniu niepodległości jest państwem wielu mniejszości narodowych. Żydzi prezentowali różne postawy wobec państwa polskiego: od radości, nadziei, poprzez obawę aż po niechęć. Polacy odzyskali swoje terytorium, zatem pojęcie „narodu“ znów miało nabrać znaczenia sprzed rozbiorów. Również Żydzi, prezentujący ogromne zróżnicowanie ideologiczne, społeczne i polityczne, definiują pojęcie własnej tożsamości narodowej. Od dłuższego czasu trwała debata na temat tożsamości żydowskiej, tego co określa naród żydowski. Definicję formułowano najczęściej poprzez odniesienie do kwestii dla Żydów wówczas podstawowych: religii, syjonizmu, asymilacji oraz języka.

Asymilacja i integracja tracą nieco na atrakcyjności wobec coraz częstszych i gwałtowniejszych aktów antysemityzmu, zresztą w dwudziestoleciu międzywojennym można mówić raczej o polonizacji, niż asymilacji”.

80% żydowskich dzieci chodziło do polskich szkół (część łączyła to z edukacją w szkołach żydowskich). Żydzi nie tylko edukują się w polskich szkołach, czy uczą na uniwersytetach, interesują się (i biorą udział) w kulturze polskiej.

Część chce się asymilować w pełni, asymilacja jest jednak procesem dwustronnym, nie zawsze zatem jest to możliwe, choć czują się Polakami.

Pytania na które musieli sobie odpowiedzieć:

- Pozostać czy wyjechać do Palestyny/Ameryki/gdzieś indziej ?
- Jeśli pozostać, to czy wtopić się w kulturę polską?
- Mówić po polsku, żydowsku (jidysz) czy hebrajsku?
- W jakim duchu wychowywać dzieci ?
- Zostawić swoje dotychczasowe środowisko sztetla i przenieść się do dużego miasta ?

Zagłada

Narastająca represje, od obowiązkowych opasek aż po listę gett w Polsce.

Getto – krótka opowieść o getcie warszawskim, konferencja Wansee i plan likwidacji getta. Zejście schodami – przejazd po nazwach ulic getta warszawskiego, aż do Umschlagplatz. Opowieść o Treblince i Auschwitz Birkenau.

Opowieść o Żydach, którym udało się uratować i przeżyć Holokaust, co w wielu wypadkach było możliwe dzięki ogromnemu wysiłkowi wielu osób – Żegota, Sprawiedliwi.

Z Zagłady uratowało się 10% polskich Żydów. Dane te obejmują zarówno tych Ocalałych, którzy pozostali w Polsce (około 50-80 tysięcy osób) jak i repatriantów powracających ze Wschodu (około 200 tysięcy osób).

Powojnie

Organizacja życia po wojnie, powrót Żydów oraz wyjście z ukrycia/ materiał z off'u

- ✓ upamiętnienie ofiar
- ✓ rozgraniczenie udanej rekonstrukcji życia w latach 44 – 50 , od lat stalinizmu i I PRL kiedy Żydów sekowano i wyganiano z zenitem w 1968
- ✓ stagnacja i zamieranie 68 – 88
- ✓ wielki powrót tematu żydowskiego do życia publicznego, kulturalnego, rocznie na przełomie lat 80/90 – trwa do teraz
- ✓ rozwój samodzielnego, pluralistycznego życia żydowskiego od początku 90tych do teraz

Po 1989

Upadek komunizmu i nowe możliwości. Odkrywanie swojej tożsamości, odbudowa gmin żydowskich, organizacje żydowskie działające na rzecz ochrony i pielęgnowania dziedzictwa żydowskiego. Rola muzeum w pielęgnowaniu historii i tradycji. Pytania o tożsamość: prezentacja kilku odpowiedzi z kończącej wystawę instalacji.

Dołącza dyrektor muzeum, zapraszając wszystkich do zwiedzania wystawy głównej, opowiadając o ofercie warsztatów edukacyjnych, o Muzeum na Kólkach oraz Wirtualnym Sztetlu. Ostatnie zdanie:

Muzeum to nie tylko wystawa, mury budynku, to także wasza lokalna historia i kultura, którą warto znać.